ΈΘΙΜΑ ΤΟΥ ΔΩΔΕΚΑΗΜΈΡΟΥ ΣΤΗΝ ΚΎΠΡΟ

CUSTOMS OF THE DODECAMERON HOLY "TWELVE DAYS" IN CYPRUS

Το άστρο της Γέννησης
«ακολουθήσωμεν ένθα οδεύει ο αστήρ»

The Nativity Star
“let us follow the path of the star”

ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟΥ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ
21-30 Δεκεμβρίου 2013
Αίθουσα Ειρήνη, Οδός Λήδρας, Παλιά Λευκωσία.

ΔΙΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΕΚΘΕΣΗΣ
Αστυνομία Κύπρου-Υπηρεσία Καταπολέμησης Ναρκωτικών,
Γραφείο Πρόληψης.
Συνοδικό Γραφείον Προσκυνηματικών Περιήγησεων
της Εκκλησίας της Κύπρου.
Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού.
Δήμος Λευκωσίας.

ΕΚΔΟΣΗ
Συνοδικό Γραφείον Προσκυνηματικών Περιηγήσεων
της Εκκλησίας της Κύπρου.

ΧΟΡΗΓΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
ΟΠΑΠ Κύπρου.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ / ΕΚΔΟΣΗΣ
ΜΕΘΕΞΙΣ διακονία πολιτισμού

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ
Εισαγωγικό κείμενο: Δρ.Μιχάλης Ιερείδης
Κείμενο Έθιμα του Δωδεκαημέρου στην Κύπρο:
Ευθυμία Άλφα, Richard Gill (από την έκδοση του ΚΟΤ,
«Κύπρος, Νήσος Αγίων», 2008 – *Αρχικό κείμενο,*
Δρ. Κωνσταντίνος Γιαγκουλλής, Φιλόλογος/Ερευνητής, σ.42-45)
Κείμενα: Βούλα Μιχαήλ.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ
Εκφράζουμε θερμές ευχαριστίες σε όσους συνέβαλαν στην πραγματοποίηση της Έκθεσης και της Έκδοσης.

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
Imprinta Ltd, Λευκωσία 2017.
Α΄ Έκδοση, 3.800 αντίτυπα. Η έκδοση δίδεται δωρεάν.

©2017 Έκδοση: Συνοδικό Γραφείον Προσκυνηματικών Περιηγήσεων της Εκκλησίας της Κύπρου, ΜΕΘΕΞΙΣ διακονία πολιτισμού.
©2017 Κείμενα: οι συγγραφείς των κειμένων (όπως αναγράφεται στο κάθε κείμενο).
©2017 Φωτογραφίες, Σκίτσα, Χαρακτικά: (όπως αναγράφεται σε κάθε εικόνα).

Αναδημοσίευση, αναπαραγωγή, (ολική, μερική ή περιληπτική), ή απόδοση κατά παράφραση ή διασκευή του περιεχομένου της Έκθεσης ή της Έκδοσης με οποιοδήποτε τρόπο (μηχανικό,ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο) επιτρέπεται μόνον ύστερα από γραπτή άδεια του επιμελητή ή του εκδότη.

ISBN: 978-9963-2142-3-5

CUSTOMS OF THE DODEKAMERON HOLY "TWELVE DAYS" IN CYPRUS
21-30 December 2013
Irini Hall, Ledras Street, Old Nicosia.

EXHIBITION ORGANISERS
Cyprus Police-Drug Law Enforcement Unit, Prevention Office.
Synodic Office of Pilgrimage Tours of the Church of Cyprus.
Cyprus Tourism Organisation.
Nicosia Municipality.

EXHIBITION CATALOGUE
Synodic Office of Pilgrimage Tours of the Church of Cyprus.
METHEXIS cultural deaconry.

CATALOGUE SPONSOR
OPAP, Cyprus.

CURATOR OF THE EXHIBITION/ EDITOR OF THE CATALOGUE
METHEXIS cultural deaconry.

TRANSLATIONS
Introductive text: Dr. Michael Ierides.
Text: Customs of the Dodecameron Holy "Twelve Days" in Cyprus:
Richard Gill, Eftimia Alfa (from the CTO publication
"Cyprus, Island of Saints", 2008 – *Original text:*
Dr. Constantinos Yiangoullis, Philologist / Researcher, p. 42-45).
Texts: Voulla Michael.

ACKNOWLEDGMENTS
We wish to thank warmly everyone who contributed to the realization of the exhibition and the catalogue.

PRINTER:
Printed in Nicosia 2017, by Imprinta Ltd.
First Edition, 3.800 copies. The catalogue is given out free.

©2017 Catalogue: Synodic Office of Pilgrimage Tours of the Church of Cyprus METEHXIS cultural deaconry.
©2017 Texts: The author of the texts (as indicated for every text).
©2017 Photographs or sketches or engravings: (as indicated for every picture).

All rights reserved. No part of this exhibition or catalogue may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior written permission of the curator or the publisher of the catalogue.

Διοργανωτές Έκθεσης / Exhibition Organisers

Αστυνομία Κύπρου -ΥΚΑΝ
Cyprus Police - Drug Law Enforcement Unit

Συνοδικό Γραφείον Προσκυνηματικών Περιηγήσεων της Εκκλησίας της Κύπρου
Synodic Office of Pilgrimage Tours of the Church of Cyprus

ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
Cyprus Tourism Organisation

Δήμος Λευκωσίας
Nicosia Municipality

Επιμέλεια Έκθεσης:
ΜΕΘΕΞΙΣ διακονία πολιτισμού
Curator of the Exhibition:
METHEXIS cultural deaconry.

ΜΕΘΕΞΙΣ
διακονία πολιτισμού

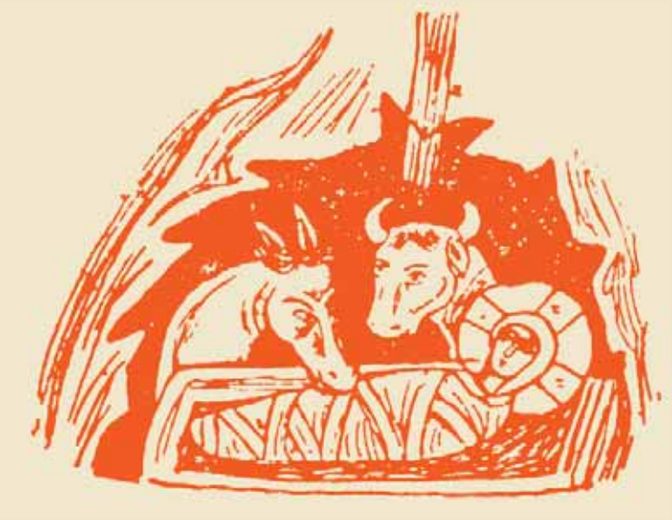

Από Φωτίκ Κόντογλου

sketch by Fotis Kontoglou.

«ΘΕΟΣ ΕΦΑΝΕΡΩΘΗ ΕΝ ΣΑΡΚΙ» (ΤΙΜ. Α΄, 3.16).

«GOD WAS MANIFESTED IN THE FLESH» (TIM. A΄, 3.16).

ΈΘΙΜΑ ΤΟΥ ΔΩΔΕΚΑΗΜΈΡΟΥ ΣΤΗΝ ΚΎΠΡΟ

«Καλήν εσπέραν άρχοντες, κι'αν είναι ο ορισμός σας Χριστού τη Θεία Γέννηση, να πω στο αρχοντικό σας».

Η Γέννηση του Θείου Βρέφους ανοίγει για την ανθρωπότητα την πολυπόθητη εποχή της αγάπης και της ειρήνης και φέρνει χαρά και αγαλλίαση στον κόσμο. Ο καινούργιος χρόνος κτυπά το στολισμένο με κλαδιά ελιάς ξωπόρτι του σπιτιού μας, που ανοίγει για να υποδεχτεί τον Άγιο Βασίλειο ο οποίος με το άγιο βλέμμα του ευλογεί το τραπέζι και τα αγαθά μας.

Ο Τίμιος Σταυρός πέφτει στη θάλασσα κι'αγιάζει τα Πρωτοχρονιάτικα Νερά. Με την παρουσία του Θεανθρώπου στον Ιορδάνη συγκλονίζεται χαρμόσυνα η δημιουργία ολόκληρη. Ανοίγουν οι Ουρανοί και βγαίνει το Άγιο Πνεύμα που αποκαλύπτεται με μορφή Περιστεράς για να μαρτυρήσει τη Βάπτιση του Κυρίου απ' Ανατολή ως Δύση, και να φέρει τον καθαγιασμό και το φωτισμό στις ψυχές και στα σώματα των ανθρώπων.

Το νερό και το φως ως καθαρτικά και αγιαστικά μέσα του Αγίου Πνεύματος καθαρίζουν και φωτίζουν το νου και τον όλο άνθρωπο. Ο άνθρωπος πλέον ειρηνικός και φωτισμένος ευχαριστεί τον Δημιουργό και γιορτάζει το θείο δώρο της ζωής.

Ζυμώνει με χαρά τα Χριστόψωμα, φουρνίζει τα σησαμωτά, κόβει και μοιράζει τη Βασιλόπιτα. Έπειτα, ρίχνει τα ξεροτήγανα στο δώμα του σπιτιού του για να διώξει τα κακά δαιμόνια. Αναγεννημένος αντλεί και πάλιν ο σύγχρονος άνθρωπος από τους θησαυρούς της κυπριακής παράδοσης.

Ανοίγει τα ξυλόγλυπτα σεντούκια και βγάζει από μέσα τα μάλλινα υφαντά του αργαλειού, τις βαμβακομέταξες μαντηλιές, τ'ασπροκέντητα πλουμίδια και στολίζει, σκορπώντας ξανά την ομορφιά στ'αρχοντικό του, που στέκει στολισμένο στα όρια μιας διαχωριστικής γραμμής.

Καλωσορίσατε στ'αρχοντικό μας για να γνωρίσουμε και να ζήσουμε μαζί τα Κυπριακά Δωδεκαήμερα.

CUSTOMS OF THE DODECAMERON
HOLY "TWELVE DAYS" IN CYPRUS

"Good evening my lords and if so you are commanding,
the Birth of Holy Christ to your mansion I'll be chanting."

The Birth of the Holy Infant heralds the coveted era of love and peace bringing joy and jubilation to the world. The new year knocks on the olive branch decorated front door of our home, which opens to welcome St Basil who, through his holy gaze, blesses our table and its bounty.

The Holy Cross dips in the sea and sanctifies the waters of the New Year. By the presence of the Son of God at the Jordan river the entire universe is joyfully overwhelmed. The Skies open and the Holy Spirit appears in the form of a Dove to witness the Baptism of the Lord, from East to West and to bring consecration and illumination to the souls and bodies of men.

Water and Light as the cleansing and sanctifying materials of the Holy Spirit that they are, clean and illuminate the mind and the whole being of man, who thus being peaceful and illuminated praises The Lord and celebrates the divine gift of life.

One kneads happily the Christopsomo (Greek Christmas bread, also called "bread of Christ"), bakes the sesamota (bagels with sesame seeds) cuts and distributes the Vasilopitta (New Year's cake). One then throws the xeroteana (sweet pancakes) on the roof of the house to drive away the evil spirits. Reborn, the modern man harvests anew the treasures of cypriot tradition.

One opens the carved wooden trunks and brings out the woollen loom spun fabrics, the cotton-silk towels, the white-embroidered ornaments and decorates, spreading beauty in one's mansion that stands decorated on the verge of a dividing line.

Welcome to our mansion to become acquainted with and live with us the Cypriot Dodecameron.

Τα Χριστούγεννα, η Πρωτοχρονιά και τα Φώτα είναι γνωστές και ως Δωδεκάμερα. Οι δώδεκα μέρες που περιλαμβάνουν τις τρεις αυτές γιορτές είναι πολύ σημαδιακές. Οι έξι ανήκουν στο χρόνο που κλείνει, οι άλλες έξι στο χρόνο που αρχίζει, ενώ και οι δώδεκα μαζί αντιστοιχούν στους δώδεκα μήνες του χρόνου.

ΕΘΙΜΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ - ΤΟ ΠΑΣΚΑΝ ΤΩΝ ΓΕΝΝΩΝ

ΟΙ ΟΥΡΑΝΟΙ ΑΓΑΛΛΟΝΤΑΙ ΧΑΙΡΕΙ Η ΚΤΙΣΙΣ ΟΛΗ

Βασικά τα έθιμα των Χριστουγέννων είναι έθιμα γέννησης, αφενός, και έθιμα Πρωτοχρονιάς, αφετέρου. Κατά τη μέρα των Χριστουγέννων όλοι και όλα πρέπει να καινουριωθούν (νέες ενδυμασίες, παντός είδους περιποιήσεις, συγύρισμα, ασβέστωμα και ευπρέπισμα σπιτιού κ.ά.).

Το κεντρικό γεγονός των Χριστουγέννων είναι η γέννηση του Χριστού, που ο λαός μας τη βλέπει όπως ακριβώς βλέπει τη γέννηση ενός παιδιού. Στην περίοδο των Χριστουγέννων φτιάχνουν τα ψωμιά και τα φουρνίζουν από την παραμονή της Γέννησης, για να περάσουν μέχρι τα Φώτα. Τα ψωμιά είναι ιδιαίτερα περιποιημένα, διπλοκοσκινισμένα και πασπαλισμένα με σησάμι. Συνηθίζουν οι νοικοκυρές όταν ξεφουρνίζουν ζεστό ψωμί, να δίνουν ένα κομμάτι στους περαστικούς, Ανάμεσα σ' αυτά διακρίνονται τα χριστόψωμα, τα κούμουλα (δακτυλιές), τα κουλούρια, οι γεννόπιτες ή πούλλες (με μεγαλύτερη τη βασιλόπιτα) ή «Βασίλης» (που κόβουν την Πρωτοχρονιά, κατά τη γιορτή του Αγίου. Μέχρι τότε το «Βασίλη» τον τοποθετούν πάνω στην «καρελιά» (καλαμωτή), για να είναι ευλογημένα και άφθονα τα ψωμιά).

Κατά την παραμονή των Χριστουγέννων πιστεύεται ότι κάνουν την επίσκεψή τους οι Καλικάντζαροι ή Σκαλαπούνταροι ή Πλανήταροι. Οι Καλικάντζαροι κατακλύζουν με διάφορες μορφές (όψη κατάμαυρη, μακριά ουρά και κέρατα, τραγοπόδαροι) τα πάντα, αλλά τους αρέσει να συχνάζουν σ' αλώνια, σε μύλους, σε βρύσες και πηγάδια, σε καπνοδόχους, τσιμινιές κ.ά. Στην Κύπρο πιστεύουν ότι όσα παιδιά πεθαίνουν αβάφτιστα γίνονται καλικαντζαράκια. Για να προστατευθούν από τους Καλικάντζαρους, κυρίως οι γυναίκες, δε βγαίνουν νύκτα από το σπίτι τους, δεν αντλούν νερό από το πηγάδι, δεν αφήνουν ανοικτά ή αφύλακτα μαγειρικά και άλλα οικιακά σκεύη.

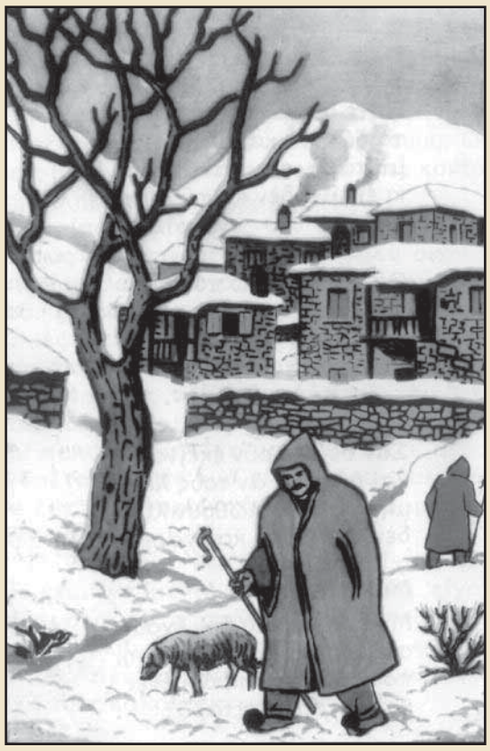

Έργο του ζωγράφου Κώστα Γραμματόπουλου.
Painting by the artist Costas Grammatopoulos.

Σε πολλά χωριά της Κύπρου συνηθίζουν το πρωί της παραμονής των Χριστουγέννων και πριν ακόμη ξημερώσει ν' ανάβουν τη μεγάλη «νιστιά», έξω στην αυλή, για να βράσουν το νερό που θα χρησιμοποιήσουν αργότερα στο σφάξιμο του οικόσιτου χοίρου (χοιροσφάιν). Το χοίρο τον αγόραζαν συνήθως την «Κυριακή της ελιάς» και τον «ανάγιωνναν», όπως έλεγαν, για να τον σφάξουν τα Χριστούγεννα. Το σφάξιμο του χοίρου πρέπει να γίνει από ειδικό, που πρέπει να τον σκοτώσει μ' ένα μόνο κτύπημα στο λαιμό. Από το χοίρο που σφάζεται σαν δαιμονικό και ιερό ζώο στέλνουν ένα πιάτο με τηγανισμένα κομματάκια κρέατος στους φτωχούς. Το χοιρινό κρέας το κόβουν σε κομμάτια, ανάλογα με το τι θέλουν να φτιάξουν. Ξεχωρίζουν τα παστά, το χοιρομέρι, τα «καρκούσια» δηλ. τα κόκαλα με τα οποία οι νοικοκυρές φτιάχνουν μια εξαίσια σούπα, η «ποσυρτή», το μπέικον και το «λαρτίν» δηλ. το λίπος, που αφού πρώτα το βάλουν στο κρασί, μετά το κρεμούν στον ήλιο να στεγνώσει, για να το χρησιμοποιήσουν αργότερα στο φαγητό και στα λουκάνικα.

Υπό Φωτίου Κόντογλου sketch by Fotis Kontoglou.

«ΘΕΟΣ ΕΦΑΝΕΡΩΘΗ ΕΝ ΣΑΡΚΙ» (ΤΙΜ. Α', 3.16).
«GOD WAS MANIFESTED IN THE FLESH» (TIM. A', 3.16).

ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ

ΑΡΧΙΜΗΝΙΆ ΚΙ' ΑΡΧΙΧΡΟΝΙΑ ΚΙ' ΑΡΧΗ ΚΑΛΟΣ ΜΑΣ ΧΡΟΝΟΣ

Η Πρωτοχρονιά συνδέει τις δυο μεγάλες δεσποτικές γιορτές της Ορθοδοξίας: τα Χριστούγεννα, που ανήκουν στο χρόνο που έκλεισε, και τα Φώτα, που ανήκουν στον καινούριο που μόλις αρχίζει. Αν και η Πρωτοχρονιά είναι αφιερωμένη στη δεσποτική Περιτομή του Κυρίου, η προσοχή των πιστών είναι στραμμένη στο βασικό πρόσωπο της Πρωτοχρονιάς, τον Αϊ-Βασίλη.

Την παραμονή της Πρωτοχρονιάς οι νοικοκυρές στολίζουν με φύλλα ελιάς τις πόρτες των σπιτιών τους (για το καλό της χρονιάς κρεμούν μιαν «αβρόσσιλλα» πάνω στην εξωτερική πόρτα του σπιτιού τους), βράζουν σιτάρι και φτιάχνουν κόλλυβα. Από τα κόλλυβα αυτά τρων τα μέλη της οικογένειας και ετοιμάζεται και το δείπνο του Αϊ-Βασίλη. Τα κόλλυβά του Αγίου τα βάζουν σ' ένα πιάτο και από πάνω τους τοποθετούν τη βασιλόπιτα, μ' ένα αναμμένο κερί, ένα ποτήρι κρασί, καθώς και το πουγκί του νοικοκύρη. Ο Αϊ-Βασίλης το βράδυ θα επισκεφτεί το σπίτι, θα φάει και θα πιει και θα ρίξει το άγιό του βλέμμα και την ευλογία του σ' ολόκληρο το σπίτι. Έτσι το ψωμί και το κρασί, ο άρτος και ο οίνος της θείας προσφοράς, ποτέ δε θα λείψουν από το σπίτι και το πορτοφόλι ποτέ δε θ' αδειάσει.

Τη βασιλόπιτα οι άνθρωποι θα τη μοιραστούν με τα ζώα, που θα γευτούν και από τα αγιασμένα κόλλυβα, ανακατεμένα με άχυρα, για να φαν και αυτά από τα δουλεμένα τους. Σε μερικές περιοχές της Κύπρου (Κρίτου Μαρότου) κατά το πρωί της Πρωτοχρονιάς ανάβουν κεριά από το φως του καντηλιού και κολλούν πάνω στα κέρατα των βοδιών. Αλλού (Γουδί) το έθιμο αυτό γίνεται το βράδυ των Φώτων.

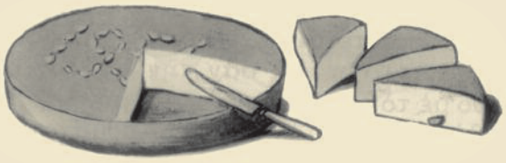

Έργο του ζωγράφου Κώστα Γραμματόπουλου.
Painting by the artist Costas Grammatopoulos.

Σε ό,τι αφορά στη βασιλόπιτα που ευλόγησε ο Αϊ-Βασίλης το βράδυ, την κόβουν την Πρωτοχρονιά, όταν θα γυρίσουν από την εκκλησία. Την κόβει ο νοικοκύρης όρθιος στο τραπέζι, όπου συγκεντρώνεται όλη η οικογένεια. Το πρώτο κομμάτι ανήκει στο Χριστό, το δεύτερο στην Παναγία, το επόμενο στα παιδιά (ξεκινώντας από το μεγαλύτερο), το προτελευταίο στη νοικοκυρά και το τελευταίο στο νοικοκύρη. Εκείνος που θα βρει το νόμισμα της βασιλόπιτας, που συμβολίζει το άγιο ψωμί της οικογένειας, θεωρείται και ο τυχερός της οικογένειας για όλη τη χρονιά.

Τα άλλα έθιμα της Πρωτοχρονιάς βασικά είναι έθιμα ευλογίας και υποδοχής του νέου χρόνου και μαντείας για το μέλλον. Είναι σημαντικό την Πρωτοχρονιά ποιος θα κάνει ποδαρικό στο σπίτι και θα φέρει έτσι την ευλογία σ' αυτό. Συνήθως το ποδαρικό σκηνοθετείται να το κάνει ένα παιδί ή το βόδι του σπιτιού. Ένα παιδί κοιμάται το βράδυ σε συγγενικό σπίτι και το πρωί έρχεται και κτυπά την πόρτα του σπιτιού του. Μπαίνει στο σπίτι πάντα με το δεξί του, κάνει το σταυρό του και λέει «Χρόνια πολλά και ευτυχισμένος ο καινούριος χρόνος». Το ποδαρικό μπορεί να γίνει και από το βόδι, που ο νοικοκύρης οδηγεί από το στάβλο μέσα στο σπίτι. Το βόδι είναι ευλογημένο, γιατί παραβρέθηκε στη γέννηση του Χριστού, αλλά και γιατί με την εργασία του δίνει ψωμί στον άνθρωπο.

Τον καινούριο χρόνο, όμως, μπορούν να υποδεχτούν με κλαδιά ελιάς (αντί φοινικιάς, που σπανίζει στην Κύπρο). Τα φύλλα της ελιάς λειτουργούν, επίσης, και ως αποτρεπτικά των Καλικάντζαρων. Κυρίως όμως τα φύλλα της ελιάς λειτουργούν και ως στοιχείο υποδοχής της τύχης. Τη νύχτα της Πρωτοχρονιάς, ενώ όλοι περιμένουν την επίσκεψη του Αϊ-Βασίλη, μαζεύονται γύρω από το τζάκι ή την παραδοσιακή «φουκού» και ρίχνουν ο καθένας με τη σειρά του στα κάρβουνα από ένα φύλλο ελιάς. Αν το φύλλο καεί με κρότο και γυρίσει από την άλλη μεριά, θεωρείται καλοτυχία. Αν όμως το φύλλο καεί ήσυχα και χωρίς θόρυβο, θεωρείται κακοτυχία. Τη μέρα της Πρωτοχρονιάς οι μεγάλοι και κυρίως οι νουνοί δίνουν στα παιδιά την «πουλουστρίνα» ή «πλουμιστήρα», που είναι μικρό χρηματικό ποσό και αποτελεί καλόν οιωνό, αφού το νόμισμα είναι σύμβολο ζωής και αθανασίας. Τα δώρα που δίνονται στα παιδιά τοποθετούνται κάτω από το κρεβάτι ή το μαξιλάρι τους, για να τα βρουν μόλις ξυπνήσουν. Την Πρωτοχρονιά όλοι «παννίζουν» τα καινούρια τους ρούχα και όλοι φροντίζουν να είναι χαρούμενοι για το καλό του χρόνου και αποφεύγουν επιμελώς να δανείζουν χρήματα.

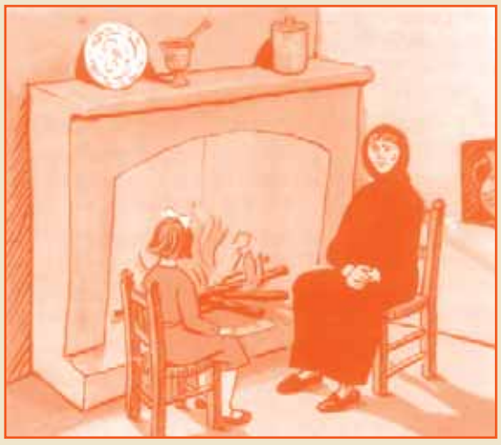

Έργο του ζωγράφου Κώστα Γραμματόπουλου.
Painting by the artist Costas Grammatopoulos.

ΕΘΙΜΑ ΤΩΝ ΦΩΤΩΝ

ΕΝ ΙΟΡΔΑΝΗ ΒΑΠΤΙΖΟΜΕΝΟΥ ΣΟΥ ΚΥΡΙΕ...

Τα κυριότερα έθιμα των Φώτων σχετίζονται με το νερό και το φως, που είναι και τα δυο καθαρτικά. Τα Φώτα στην εκκλησία πήγαινε όλο το χωριό για να δει τη Βάφτιση του Χριστού (αγιασμό). Στη μέση της εκκλησίας υπήρχε μια κολυμβήθρα με νερό και ο ιερέας βάφτιζε το σταυρό. Πολύς κόσμος του έδινε τους σταυρούς που φορούσε για να τους βαφτίσει κι αυτούς στο νερό. Το νερό του αγιασμού των Φώτων («δρόσος») πολλοί το χρησιμοποιούσαν αντί για θεία Κοινωνία, ενώ το νερό του αγιασμού των Καλάντων το έπαιρναν με μπουκάλια για να ραντίζουν τα σπίτια, τα ζώα και τα περιβόλια τους την κατάλληλη εποχή. Στην εκκλησία, τη μέρα του αγιασμού, βάφτιζαν τα παλιά χρόνια και καρπούζια «σπορικά», για να αγιαστεί ο σπόρος, καθώς και άλλα αγαθά της γης, για να πετύχουν τη γονιμότητα και την ευφορία κατά τη νέα χρονιά.

Οι παπάδες γύριζαν όλο το χωριό, από σπίτι σε σπίτι, και «καλάντιζαν» και έδιωχναν τους «Σκαλαπούνταρους». Τους συνόδευαν οι καντηλανάφτες των εκκλησιών τους, καθώς και μερικά παιδιά που βοηθούσαν στην εκκλησία. Τα παιδιά κρατούσαν το ειδικό δοχείο με τον αγιασμό μέσα στο οποίο βουτούσε ο παπάς την αγιαστούρα του.

Σχέδιο του καλλιτέχνη Γιώργου Βακαλό.
Sketch by the artist George Vakalo.

Μέσα σ' αυτό έριχναν οι χωρικοί και τα κέρματα που έδιναν ως δώρο. Κρατούσαν επίσης φανάρι με άγιο φως και κρεμούσαν στο λαιμό τους κουβάρια από νήματα που έδιναν οι νοικοκυρές για το ζώσιμο των εκκλησιών και για την κατασκευή των κεριών της εκκλησίας. Τα Φώτα, τηγάνιζαν τα «ξεροτήανα» και τα έριχναν στο «δώμα» για να τα φάνε οι Καλικάντζαροι. Βέβαια, τα πιο πάνω έθιμα δεν είναι σταθερά και αναλλοίωτα. Πάρα πολλά απ' αυτά περιέπεσαν σε αχρησία, ενώ άλλα, ευρωπαϊκής πια προέλευσης, άρχισαν να κατακλύζουν το λαϊκό μας πολιτισμό και να κερδίζουν συνεχώς έδαφος. Όσο όμως υπάρχει ζωή και όσο ο κύκλος του χρόνου θα επαναλαμβάνεται, τα έθιμα αυτά, παρόμοια ή αντικατάστατά τους, θα ζουν στην κοινωνία των ανθρώπων.

CHRISTMAS CUSTOMS - THE FEAST OF NATIVITY

THE HEAVENS REJOICE, GLORY TO ALL EARTH

Christmas, New Year and Epiphany are known as the Dodecameron, the Holy 'Twelve Days', days that include these three feast and which are very significant as six of them belong to the year that is ending, the other six to that which begins, while all twelve together correspond to the twelve months in the year. Basically, the customs of Christmas time are customes of birth on the other customs that concern the New Year. During the days of Christmas everyone and everything have to renew themselves (new clothes, all kinds of tidying up and putting in order, arrangement and whitewashing of the house etc). The central event at Christmas is the birth of Christ, which is looked upon by our people exactly as would be the birth of a child. During this time, bread is made and put in the oven as from the eve of the Birth, to be consumed by Epiphany. The bread is specially treated: sifted twice and sprinkled with sesame seeds. When the housewives take fresh bread out of the oven, they have the custom of giving a piece to passers-by. Among these breads one may single out Christmas bread, 'daktylies', 'gennopites' or 'poulles' (the largest being the 'Vasilopitta' or 'Vasilis' (which is cut at New Year, during the Feast Day of the Agios. Until that time the 'Vasilis' is placed up in the 'karelia' or wicker rack, so that it be blessed and abundant).

During Christmas Eve it is believed that there is a visitation by goblins (which also have other names in Cypriot dialect, 'Skalapoundari' or 'Planitari'). These goblins overrun everything, taking on different shapes (jet black with long tails and horns, goat-legged), but they love to frequent threshing floors, mills, fountains and wells, chimneys and smokestacks, among other places. In Cyprus it is believed that all those children who die without baptism become goblins. To protect themselves from the goblins people - especially the women - do not go out of their house at night, or draw water from the well of and take care not to leave any cooking or other household utensils in the open or scattered around.

In many villages of Cyprus it is the custom on the morning of Christmas Eve, even before dawn, to light the great 'nistia', or cauldron, out in the yard, in order to heat up the water that will later be used in the slaughter of the domestic pig (the 'choirosfayin'). They usually buy the pig on 'Olive Sunday' and fatten it up so as to slaughter it at Christmas time. This must be carried out by a specialist, who must kill it with only one blow to the neck. From the pig, which is slaughtered as a demonic and sacred animal, they offer a plate with fried pieces of meat to the poor. They cut the pork into pieces according to what they wish to prepare. They separate the salted pork, ham, the 'karkousia', that is, the bones with which the housewives prepare a wonderful soup, called 'posirti', the bacon and the lard ('larti') or fat, which, after soaking in wine, they hang out to dry in the sun to be used later in food generally, or in sausages.

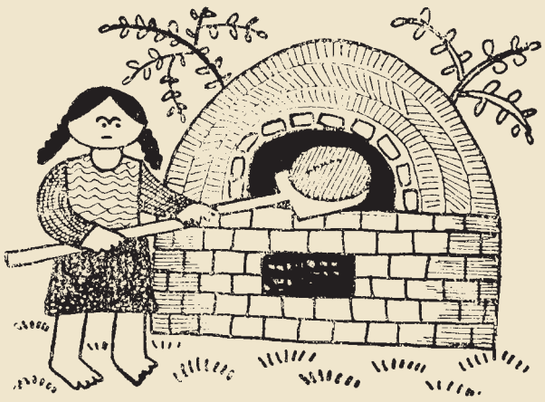

Σχέδιο του καλλιτέχνη Γιώργου Βακαλό.
Sketch by the artist George Vakalo.

NEW YEAR CUSTOMS

BEGINNING OF THE MONTH, BEGINNING OF THE YEAR AND BEGINNING OF A GOOD YEAR

The New Year connects the two great Christological celebrations of Orthodoxy: that of Christmas, which belongs to the year that is ending and of Epiphany, to the year that is about to begin. Even if the New Year is dedicated to the Circumcision of Christ, the attention of the faithful is on the major figure of the New Year, Saint Vasilis, (rather like the Father Christmas of western tradition).

On New Year's Eve, housewives decorate the doors of their houses with olive leaves (to enjoy a good year they hang a wreath-shaped object ('abvrossilla') on the outside of the front door of their house), and prepare 'kolliva', which is boiled wheat given at memorial services. The members of the family eat this 'kolliva' and the supper of Saint Vasilis is prepared. They put the 'kolliva' of the saint in a plate and on top of this they place the 'vasilopitta' (the New Year cake) with a lit candle, a glass of wine as well as the wallet of the master of the house. In the evening, Saint Vasilis will visit the house, eat and drink and will cast his saintly gaze and blessing over the entire house. Thus, the bread and wine, as in those of the divine offering, will never be lacking in the house and the wallet will never be empty. People will share the 'vasilopitta' with the animals, the latter also tasting the blessed 'kolliva' mixed with hay, so that they also may eat from the fruit of their labour. In some areas of Cyprus (the village of Kritou Marottou), during New Year's morning, they light candles from the oil-lamp and stick them on the horns of the bulls. In other places (the village of Goudi, for example), this custom is carried out on the eve of Epiphany.

As far as the 'vasilopitta' blessed in the evening by Saint Vasilis is concerned, they cut it on New Year's Day upon their return from church. The master of the house cuts it, standing at the table, around which all the family is gathered. The first piece belongs to Christ, the second to the Virgin Mary, the next to the children (starting with the eldest), the penultimate to the housewife and the last to the master of the house. The one who finds the coin in the cake, which represents the holy bread of the family, is considered to be the luckiest throughout the year.

The other New Year customs are basically ones of blessing and of ushering in the New Year and of omens for the future. It is important during the New Year who will enter the house first and bring good luck. Usually, good luck is engineered so that it is brought about by a child or by the ox of the house: a child spends the night at a relative's house and in the morning comes to knock on the door of his house. He enters the house, always with his right foot, makes the sign of the cross and says "May all live long, and may the New Year be a Happy one". It can be brought by the ox, which the master of the house leads from the stable into the house. The ox is blessed for having been present at the birth of Christ, but also because its labour gives bread to mankind. The New Year, however, can be welcomed with olive branches (instead of palm leaves, which are rare in Cyprus). The branches of the olive also have the function of warding off the goblins. Mainly, however, they usher in good luck. On the night of the New Year, while all are waiting for the visit of Saint Vasilis, they gather round the hearth or the traditional 'foukou' (a kind of stove), and each in turn casts an olive leaf into the burning coals. If the leaf burns with a loud crackle and turns over this is considered good luck; if, however, the leaf burns quietly and slowly this shows bad luck. On New Year's Day, the adults and mainly the godparents give the children 'pouloustrina' or 'ploumistira', which is a small amount of money and is a good omen, since a coin is a symbol of life and immortality. The gifts given to the children are placed under the bed or their pillow so that they find them on waking up. During New Year's Day all 'show off' their new clothes and put on a happy display so as to usher in a good year and diligently avoid lending money.

CUSTOMS OF EPIPHANY

IN RIVER JORDAN WHERE YOU, OUR LORD WERE BAPTIZED...

sketch by Fotis Kontoglou.

The main customs at Epiphany are related to water and light, which are both cleansing. On Epiphany the entire village would go to church to see the Baptism of Christ (Blessing of the waters). In the middle of the church there would be a font with water and the priest would baptize the cross. Many people would give him the crosses that they wore so that they also could be baptized in the water. The Holy water of Epiphany ('drosos') was used by many instead of Holy Communion, while they would take the New Year Holy water with them in a bottle to sprinkle houses, animals and their fields at the appropriate time. In the church, on the day of the Blessing of the water, they would baptize in the old times, and also seed watermelons so that the seed may be blessed, as well as other goods of the earth, in order to achieve fertility and prosperity during the New Year.

Priests would go from house to house all through the village, sprinkling with Holy Water and banishing the 'Skalapoundari' (goblins). They were accompanied by the vergers of their church, as well as by some children that helped in the church, the latter holding the special dish with the holy water into which the priest would dip his sprinkler. The villagers used to throw into it the coins they gave as an offering. They also used to hold a lamp with the holy light and hang balls of thread from their neck which the housewives offered to wrap protectively around the church, and for making church candles. On Epiphany they used to fry the left-over 'xerotigana' and throw them onto the terrace for the goblins to eat.

Naturally, the above customs are not constant and unchanging. Many of these have fallen into disuse, while others - now of European origin - have begun to flood our culture and are continually gaining ground. However, so long as life goes on and the year's cycle repeats itself, these customs - whether similar or ones that replace them - will live on in the society of mankind.

Εἰκόνισον βουνὸν βραχῶδες, ἀλλ' εὔχαρι καὶ φωτεινόχρωμον, καὶ εἰς τὴν μέσην σπήλαιον, καὶ μέσα εἰς αὐτὸ τὴν φάτνην μὲ τὸν Χριστὸν νήπιον ἐσπαργανωμένον, καὶ ἐπάνωθέν Του ἓν βόδι καὶ ἓν ἄλογον ἢ ὀνάριον, ὁποὺ τὸν ζεσταίνουν μὲ τὴν ἀναπνοήν των.

Ἡ Θεοτόκος εἶναι ἐξηπλωμένη ἐπάνω εἰς ἓν στρωσίδι, μὲ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἀκουμβισμένην εἰς τὸ δεξιὸν χέρι Της, τυλιγμένη εἰς τὸ μαφόριόν Της. Τὸ ἅγιον πρόσωπόν Της εἶναι σκεπτικὸν καὶ περιχυμένον μὲ γλυκεῖαν μελαγχολίαν.

Ἐπάνω ἀπὸ τὸ σπήλαιον εἰκονίζεται ὁ οὐρανός, ἀπὸ ὅπου κατέρχεται ἀκτίνα θεϊκοῦ φωτός, εἰς τὴν ὁποίαν κρέμεται ὁ Ἀστὴρ ὡσὰν δροσοσταλίδα κρεμαμένη ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ Χριστοῦ.

Κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τῆς εἰκόνος παρίστανται Ἄγγελοι εἰς στάσιν προσκυνήσεως, κατὰ δὲ τὸ ἀριστερὸν μέρος ἕτερος φαεσφόρος ἄγγελος φανερώνεται εἰς τοὺς ποιμένας, λέγοντάς των τὴν χαροποιὸν ἀγγελίαν. Οἱ δύο ἀπὸ τοὺς ποιμένας ἀκουμβοῦν εἰς τὸ ραβδί των καὶ βλέπουν μὲ θάμβος πρὸς τὸν ἄγγελον, ὁ δὲ νεώτερος κάθεται διπλοποδισμένος ἐπάνω εἰς μίαν πέτραν καὶ παίζει τὴν φλογέραν του. Γύρω τους βόσκουν πρόβατα καὶ αἰγίδια.

Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς εἰκόνος, ἀπὸ τὰ δεξιά, κάθεται συλλογισμένος ὁ δίκαιος Ἰωσήφ, κατὰ τὴν ἱστόρησιν τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπου λέγει ὅτι ἐστενοχωρήθη διὰ τὸ γεννηθὲν παιδίον. Καὶ ἐμπρός του ἵσταται ἕνας τσομπάνης γέρων, ἐνδυμένος μὲ προβιάν, ὡσὰν νὰ τὸν ἐρωτᾷ τί ἔχει καὶ εἶναι λυπημένος.

Ἀπὸ δὲ τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς εἰκόνος, εἰς τὴν κάτω γωνίαν, εἶναι ζωγραφισμέναι δύο γυναῖκες, ἡ μία ἡλικιωμένη ὁποὺ κάθεται, ἔχουσα τὸν Χριστόν, βρέφος, εἰς τὴν ἀγκάλην της καὶ δοκιμάζει μὲ τὸ χέρι της τὸ νερὸν ὁποὺ χύνει ἡ ἄλλη, νέον κοράσιον, μέσα εἰς τὴν κολυμβήθραν. Αὐτὴ ἡ σκηνὴ ἐπιγράφεται τὸ Λουτρόν, καὶ εἶναι ἱστορημένη ἀπὸ τὸ ἀπόκρυφον Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰακώβου, ὁποὺ γράφει ὅτι εὑρέθη εἰς τὴν στάνην, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Κύριος, μία μαῖα Σαλώμη ὁποὺ ἔπλυνε τὸ βρέφος.

Καὶ διὰ νὰ μὴ λείπη τίποτε ἀπὸ ὅσα γράφονται εἰς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον περὶ τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου, ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνὰ ὁποὺ φαίνονται ὄπισθεν τοῦ σπηλαίου, κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος, κάτω ἀπὸ τοὺς Ἀγγέλους, εἰκονίζονται οἱ Τρεῖς Μάγοι, ἐρχόμενοι γρήγορα ἐπάνω εἰς ἄλογα, τὸ ἓν ἄσπρον, τὸ δεύτερον μαῦρον καὶ τὸ τρίτον κόκκινον, δεικνύοντες μὲ χαρὰν τὸν Ἀστέρα, καὶ σπεύδοντες νὰ προσκυνήσουν τὸν ἐνανθρωπήσαντα Κύριον. Ζωγραφίζονται καὶ πεζοί.

Ὁ περίγυρος τῆς ἁγίας ταύτης εἰκόνος, μὲ τὰ καθέκαστά του, εἶναι τερπνός, διὰ τὸ φαιδρὸν καὶ σωτήριον μυστήριον τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου. Ὁ χρωματισμὸς τῶν βουνῶν εἶναι χαριέστατος καὶ γλυκύς, μὲ ἐλαφρὰ ἰσκιώματα. Ἄγρια πρινάρια καὶ εὐώδη χόρτα, μυρσίνες, θυμάρια καὶ ἄλλα, στολίζουν ταπεινὰ τοὺς βράχους, ὅπως τὰ βλέπει κανένας εἰς τὰ εὐλογημένα βουνὰ τῆς πατρίδος μας. (Λουκ. β', 6). Φέρει δὲ ἡ εἰκὼν αὕτη τὴν ἐπιγραφήν:

«Η ΧΡΙΣΤΟΥ ΓΕΝΝΗΣΙΣ»

Φώτης Κόντογλου, από την Έκδοση «ΕΚΦΡΑΣΙΣ» της Ορθοδόξου Εικονογραφίας,
Α' Κειμένου. Εκδοτικός Οίκος Αστήρ. Αθήνα 1960.

A rocky mountain is depicted, graceful and brilliant, and in the middle a cave, and in it the manger with the Christ infant in swaddling clothes, and an ox and a horse or donkey over Him, warming him with their breaths.

The Virgin is lying down on a mat, with her head resting on Her right hand, wrapped in Her scapular. Her holy face is skeptical and drizzled with sweet melancholy.

Above the cave the sky is depicted, from where a divine ray of light descends, on which the Star is hung as a dewdrop hanging above the head of Christ. On the right hand side of the icon there are Angels in a worship posture and, to the left side another illuminated Angel manifests Himself to the shepherds, telling them of the joyous news. Two of the shepherds lean on their stick and look with astonishment unto the angel, while the youngest one is sitting with crossed legs on a stone and plays his flute. Sheep and goats graze around them.

At the bottom of the icon, from the right, the righteous Joseph sits pensive, as the Gospel narrates, where it says that he was worried for the newly born child. And in front of him stands an elder shepherd, dressed in a roan, as if he is asking what is wrong with him and he is sad.

From the left side of the icon, in the bottom corner, two women are painted, an elderly one who sits, having the infant Christ, in her arms and tries with her hand the water that the other young girl pours into the baptismal font. This scene is titled the Bath and is told in the Mystic Gospel of James, where he writes that a midwife Salome was found in the sheepfold where the Lord was born, and she gave bath to the infant.

And so that nothing is left out of what is written in the holy Gospel of the Nativity of the Lord, in between the mountains shown behind the cave, on the right part, underneath the Angels, the three wise men are depicted, coming up fast on horses, the first white, the second black and the third red, pointing at the Star with joy, and hasten to worship the Lord who became man. They are also depicted on foot. The entourage of this holy icon with its details is pleasant, for the joyful and salutary sacrament of the Nativity of the Lord. The coloration of the mountains is cheerful and suave, with light shading. Wild holly and fragrant herbs, myrtle, thyme and other, adorn humbly the rocks, as one can see them on the blessed mountains of our country. (Luke b, 6).

The icon also bears the inscription:

"THE CHRIST'S NATIVITY"

Fotis Kontoglou, from the Publication «EKFRASIS»
of the Orthodox Iconography, Text A. Publication House Astir. Athens 1960.

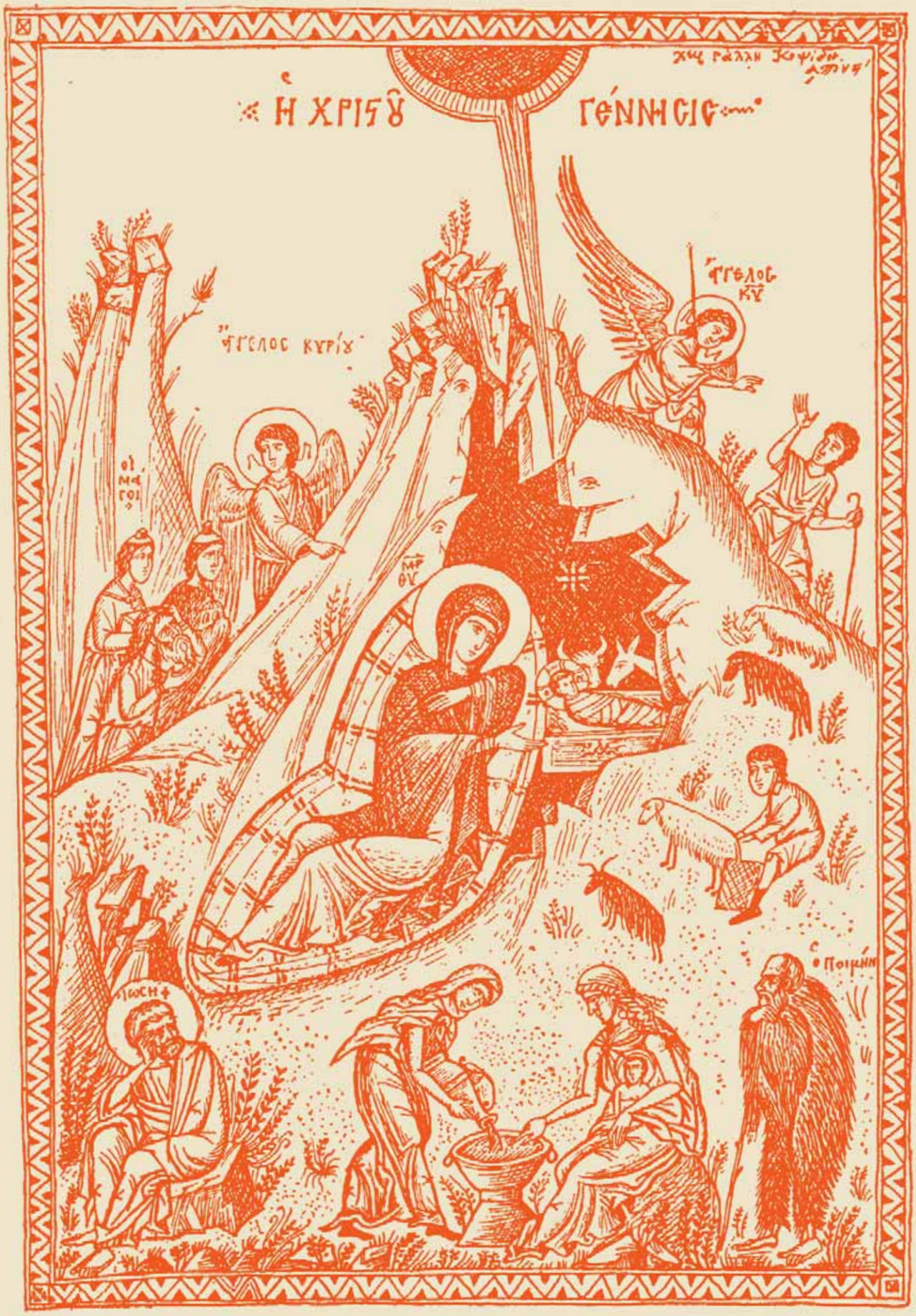
Η ΧΡΙΣΤΟΥ ΓΕΝΝΗΣΙΣ
ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΥΡΙΟΥ
ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΥ
ΟΙ ΜΑΓΟΙ
ΜΗΤΗΡ ΘΥ
ΙΩΣΗΦ
Ο ΠΟΙΜΗΝ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΕΟΡΤΩΝ
Ἅγιος Ἰωάννης ο Χρυσόστομος

CHRISTMAS
METROPOLIS OF ALL FEASTS
Agios Ioannis Chrysostomos

Εικόνα από το Βυζαντινό Μουσείο της Μητροπόλεως Πάφου (40X32 εκ.)

Icon from the Byzantine Museum of Pafos (40X32 cm)

ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΜΑΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

«Σήμερον γεννάται εκ Παρθένου
ο δρακί την πάσαν έχων κτίσιν...
Προσκυνούμεν σου την Γένναν Χριστέ...»

Δοξαστικό Θ΄ Ώρας Χριστουγέννων

Το Θείο Βρέφος της Βηθλεέμ θ' ανοίξει
την περιπόθητη εποχή της ειρήνης.
«Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ
καὶ ἐπί γῆς Εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»

NATIVITY OF CHRIST OUR SAVIOUR

"Today is born of the Virgin
the creator of the world.
Kneel thy Christ is born. We worship, Christ your Nativity..."

Glory 9th Hour Christmas

The divine infant of Bethlehem
will herald the much longed for era of peace.
«Glory to God in the highest
and Peace on Earth and goodwill to all men»

Το πρωτότοκο παιδί στη φάτνη

Την παραμονή των Χριστουγέννων τοποθετούσαν το πρωτότοκο παιδί στη φάτνη για να το "γλείφει ο βους." Το έθιμο, αποτελεί ανάμνηση της φάτνης του Χριστού.

ΔΥΝΑΜΗ ΚΑΙ ΕΛΠΙΔΑ ΑΠΟ ΤΗ ΦΑΤΝΗ
HOPE AND EMPOWERMENT FROM THE MANGER

On Christmas Eve they placed
the first born child in the manger
so that the ox can lick it.
This custom is a reenactment
of Christ's birth in the manger.

Σκίτσο: Κυπριακά Ταχυδρομεία -
από αναμνηστική σειρά γραμματοσήμων
Sketch: Cyprus Post Offices -
from a commemorative stamps series

ΨΗΣΙΜΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΩΝ ΨΩΜΙΩΝ ΣΕ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΦΟΥΡΝΟ

«Ο Ἰδιος ο Χριστός που γεννιέται είναι ο Ἄρτος της Ζωής»

Για τις γιορτές του Δωδεκαημέρου, εκτός από την ψυχική και θρησκευτική προετοιμασία κάθε πιστού με τον τακτικό εκκλησιασμό και την αυστηρή νηστεία του Σαραντάμερου (από τις 15 του Νιόβρη), το αποκορύφωμα των προετοιμασιών για τις νοικοκυρές ήταν το ζύμωμα των γιορταστικών ψωμιών και των άλλων ειδών που απαιτούσαν η παράδοση και οι ανάγκες των μεγάλων αυτών ημερών. Για το *Πάσκαν των Γεννών* έπρεπε να ζυμωθούν μια μεγάλη ποικιλία από σησαμωτά, όπως τα έλεγαν, γιατί είχαν όλα σησάμι, όπως: *γεννόπιτες*, *λεχουζιές* ή *κούμουλλα της Παναγίας*, *σταυροκούλουρα*, *χριστόψουμα*, *ζεμπιλούδκια*, *βορτακούδκια*, *πούλλες* και *αβκωτές* με άσπρα αυγά, *γρισταρκές*, *δαχτυλιές*, *αθθρωπούδκια* ή *κουκλούδες*. Μαζί μ'αυτά απαραίτητη και η πίτα του Άη Βασίλη ή βασιλόπιτα ή βασίλης, όπως λεγόταν σε διάφορα χωριά. Βασικό διακοσμητικό στοιχείο ήταν ο σταυρός, το σύμβολο της Χριστιανοσύνης.Υπήρχαν όμως και σύμβολα από την αγροτική ζωή.

Θ. Κυπρή-Κ.Πρωτοπαπά. «Παραδοσιακά Ζυμώματα της Κύπρου», οπ.σ.86
Έκδοση του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, XVIII, Λευκωσία 1997.

THE BAKING OF CHRISTMAS BREAD IN A TRADITIONAL OVEN

"The new born Christ is the Bread of Life"

For the "Dodecameron" – Holy "Twelve Days" Feasts, other than the spiritual and religious preparation of each faithful with regular church attendance and the strict fasting of the Sarantamero Period (from 15 November to 25 December), the culmination of preparations for housewives was the ---kneading of a variety of festive breads, that the needs of tradition and the festivities were demanding. For the Christmas a wide variety of sisamota, as they call them, were to be knead. They are called sisamota because they all had sesame seeds like: *Gennopites*, *lechouzies* or *koumoulla of the Virgin Mary*, *stavrokouloura*, *christopsouma*, *zempiloudkia*, *vortakoudkia*, *poulles* and *avkotes* with white eggs, *gristarkes*, *dahtilies*, *aththropoudkia* or *koukloudes*. Along with them the cake of Saint Vasilis or also known in several villages as Vasilopita or "Vasilis" was necessary. The key embellishment was the cross, the symbol of Christianity. Symbols from rural life were also used.

Th. Kipri-K.Protopapa. "Traditional kneading of Cyprus" op.s.86.
Publication of the Cyprus Scientific Research Center, XVIII, Nicosia 1997.

Φωτογραφία: Αρχείο ΚΟΤ / Photo: CTO Archive

Μαντηλιά βαμβακομέταξη με υφαντό «φιδκιώτικο» κέντημα, 94 X 77 εκ.
Στατός- Πάφος, 19ος αιώνας.
Αρ. Μητρ. 1022.
Από την έκδοση «Η Λαϊκή Τέχνη της Κύπρου», της Ελένης Παπαδημητρίου, Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Κύπρου, Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών.

Cotton-silk towel with woven "phitiotiko" embroidery, 94 X 77 cm.
Statos- Pafos, 19th century.
Reg. No. 1022.
From the publication "Cyprus Folk Art" Society of Cypriot Studies, Eleni Papademetriou. 1996.

Πούλλα των Χριστουγέννων από την Ακανθού (Λούλα Λιασή)
Christmas Poulla from the village Akanthou (Loula Liasi)

Βασίλης για την Πρωτοχρονιά, από τα Λιμνιά (Δέσποινα Ηλία)
New Year Vasilis, from the village Limnia (Despina Elia)

ΧΡΙΣΤΟΨΩΜΑ - ΓΕΝΝΟΠΙΤΕΣ
«Του Χριστού Χριστόψωμα, τα Φώτα τηγανίτες»

"CHRISTOPSOMA" – "GENNOPITES" CHRISTMAS BREAD
"At Christmas Christopsoma, at Phota pancakes"

Το ίδιο το Χριστόψωμο θυσιάζεται κατά κάποιο τρόπο, στην εξέλιξη μιας αναίμακτης θυσίας. Το μαρτυρεί η τελετουργική κοπή του. Εκείνος που κόβει το ψωμί είναι πάντα ένας, έτσι όπως ο Χριστός είναι εκείνος που κόβει και μοιράζει τον άρτο στο Μυστικό Δείπνο. Στο ελληνικό Χριστουγεννιάτικο εορταστικό τυπικό εκείνος που θα κόψει το ψωμί είναι ο σπιτονοικοκύρης και μόνον αυτός.

Νίκος και Μαρία Ψιλάκη «Το Ψωμί των Ελλήνων και τα γλυκίσματα της λαϊκής μας παράδοσης». Εκδόσεις Καρμάνωρ, Ηράκλειο 2001.

The Christmas bread "Christopsomo" is a sacrifice in itself somehow, to the evolution of a bloodless sacrifice. It is witnessed by its ceremonial cutting. He who cuts the bread is always one, as Christ was the one who cut and split the bread at the Last Supper. In the typical Greek Christmas celebration, he who would cut the bread is exclusively the master of the house.

Nikos and Maria Psilaki "The Bread of the Greeks and the pastries of our folk tradition." Karmanor Publishers, Herakleion 2001.

Σεντόνι βαμβακερό, τρίφυλλο με υφαντό «φιδκιώτικο» κέντημα και κλόσι 218 X 137 εκ. Πάφος αρχές του 20ου αιώνα. Αρ Μητρ. 2407.

Από την έκδοση «Η Λαϊκή Τέχνη της Κύπρου», της Ελένης Παπαδημητρίου, Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Κύπρου, Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών.

Cotton bed-cover with "phitiodiko" embroidery and fringes. 218 X 137 cm. Pafos, early 20th century.Reg. No. 2407.

From the publication "Cyprus Folk Art" Society of Cypriot Studies, Eleni Papademetriou. 1996.

Φώτο: «Χριστόψωμο-Κουμουλιές», Χρίστος Ιερείδης

Photo: «Christopsomo-Koumoulies», Christos Ierides

Μαντηλιά μεταξωτή με υφαντό λευκοκέντημα και χάντρες. 128 X 47εκ. Καρπάσι. 19ος αιώνας. Αρ.Μητρ. 2404.

Από την έκδοση «Η Λαϊκή Τέχνη της Κύπρου», της Ελένης Παπαδημητρίου. Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Κύπρου. Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών.

Silk towel with woven white open-work embroidery and heads. Karpass.19th centrury. Reg.No. 2407.

From the publication "Cyprus Folk Art"– Society of Cypriot Studies. Eleni Papademetriou. 1996.

Φωτογραφίες «Γλυκίσματα του Δωδεκαημέρου», Κωνσταντίνος Καφίρης
Από την έκδοση της Σιμώνης Καφίρη «Με αμύγδαλα, καρύδια και μέλι – Ανθολόγιον Ελληνικών Γλυκών», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001.

Photos «Festive Sweets of the Holy 'Twelve Days'»: Constantinos Kafiris
From the Publication of Simoni Kafiri "With Almonds, walnuts and honey – Anthology of Greek Sweets", Greek Letters Publishing, Athens 2001.

ΤΑ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΑ ΓΛΥΚΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟΥ

«Τυλιχτά γλυκίσματα» που συμβολίζουν τον φασκιωμένο Χριστό»

Υπήρχαν τα «νηστήσιμα» και τα «αρτυμένα».Τα περισσότερα από τα γλυκίσματα αυτά είχαν ως βάση το αλεύρι: Κατιμέρια ή πισίες με μέλι και δάχτυλα Κυριών. Λουκουμάδες και τηγανίτες, κουραμπιέδες και μελομακάρονα.Τα Φώτα έριχαν λουκουμάδες-ξεροτήγανα πάνω στη στέγη του σπιτιού για «να φάνε οι καλικάντζαροι και να φύγουν».

THE FESTIVE SWEETS OF THE DODECAMERON HOLY "TWELVE DAYS"

"Wrapped sweets" that symbolize the swaddled Christ"

There were the fasting and non fasting. The basic ingredient of most of these sweets was flour: "Kattimeria" or "pishies" (beignets) with honey and "ladies fingers". "Loukoumades" (donuts) and "xerotigana" (pancakes), "kourambiedes" and "melomakarona". During Epiphany time they throw "loukoumades-xerotigana" onto the roof of the house so that "the goblins can eat and leave."

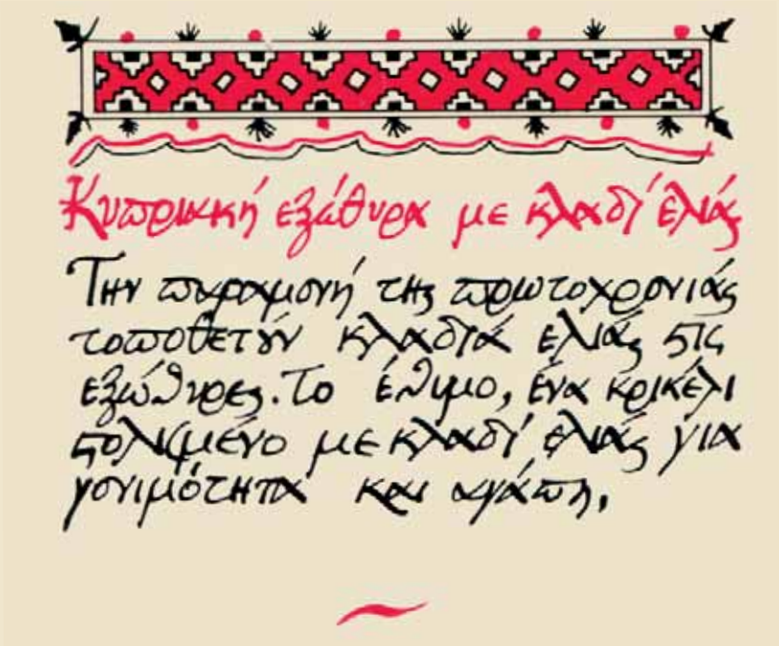

ΚΛΑΔΙΑ ΕΛΙΑΣ ΣΤΙΣ ΕΞΩΘΥΡΕΣ

Υπήρχε έθιμο στην Κύπρο την παραμονή της Πρωτοχρονιάς να στολίζουν μ' ένα κλαδί ελιάς τα παράθυρα και τις πόρτες, το τραπέζι του σπιτιού. «Έτσι άλλασαν τον χρόνον». Είναι γνωστό ότι από την αρχαία εποχή υπήρχε η πίστη ότι το κλαδί δέντρου, και ιδιαίτερα αειθαλούς, είχε ζωτική δύναμη μέσα του, που μπορούσε να τη μεταδώσει και στους ανθρώπους.

Θ.Κυπρή-Κ.Πρωτοπαπά «Παραδοσιακά Ζυμώματα της Κύπρου» ο.π. σ.109, Έκδοση του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου.XVIII.Λευκωσία 1997.
Σκίτσο: Κυπριακά Ταχυδρομεία - από αναμνηστική σειρά γραμματοσήμων

OLIVE BRANCHES WERE HUNG ON THE FRONT DOORS

There was a custom in Cyprus on New Year's Eve to decorate with an olive branch ("abvrossilla"), the windows, doors and tables of the house. "This is how they passed into the New Year". There was a belief from ancient times that the tree branch, especially evergreens, had an inner vital force, that could be passed on to humans.

Th.Kypri - K.Protopapa "Traditional kneading of Cyprus" op.s.109, Publishing of the Cyprus Scientific Research Centre , XVIII, Nicosia 1997.

Sketch: Cyprus Post Offices - from a commemorative stamps series

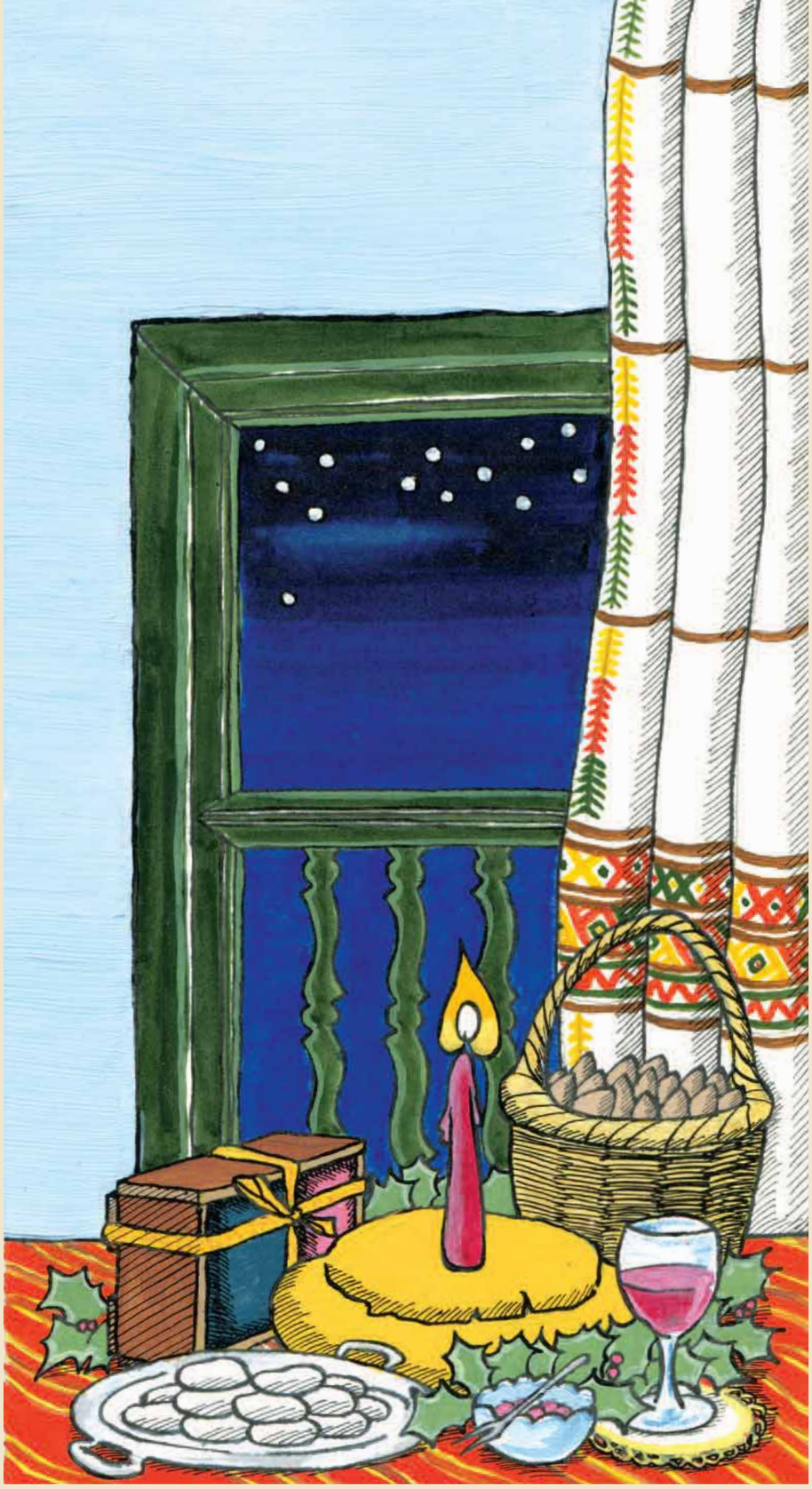

Σχέδιο/Sketch by:

ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΤΟΥ ΑΗ ΒΑΣΙΛΗ

Κόλλυβα, Βασιλόπιτα με Κερί και ένα ποτήρι κρασί στο τραπέζι

«Εκάμναμεν τζ̆αι κόλλυφα την παραμονήν τζ̆ι εβάλλαμέν τα στο τραπέζιν τζ̆αι πάνω' που τα κόλλυφα τον βασίληη. Εβάλλαμεν τζ̆αι μιαν μπουκκάλλαν κρασίν, έναν ποτήριν, αφταίνναμεν τζ̆ι έναν τζ̆ερίν τζ̆ι εβάλλαμεν τζ̆αι το πουντζ̆ίν μας να δειπνήσει ο Άης Βασίλης, να πιει κρασίν, να ευλογήσει το τραπέζιν μας τζ̆αι το πουντζ̆ίν μας».

SAINT VASILI'S TABLE

"Kolliva" (boiled wheat given at memorial services), "Vasilopitta" (The New Year cake) with a lit candle anda glass of wine on the table.

We made "kolliva" on New Year's Eve and we put the "kolliva" of the Saint Vasilis in a plate on the table and on top of this we placed the "Vasilopitta-Vasili" (The New Year cake). We also put a bottle of wine, a glass, lit a candle and put the wallet of the master of the house, so that Saint Vasilis can eat with us, drink wine and bless our table and our wallet."

Υφαντό:
Αρχείο ΚΟΤ
Woven:
CTO Archive

Φωτογραφία:
Βασιλόπιττα
από τον Καραβά,
Χρυστάλλα Κοσιάρη

Photo: New Year's Cake
from the village Karavas, Chrystalla Koshiari

ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΚΗ ΚΟΠΗ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗΣ ΒΑΣΙΛΟΠΙΤΑΣ - «ΒΑΣΙΛΗ»

«Το πρώτο κομμάτι είναι του Χριστού,
το δεύτερο του σπιτιού ή του Ἀη Βασίλη
και το τρίτο του φτωχού».

Ο τυχερός της καινούργιας χρονιάς είναι εκείνος
που θα βρεί το νόμισμα της πίτας.

Η καταγωγή της Πρωτοχρονιάτικης βασιλόπιτας πρέπει να αναζητηθεί στους εορταστικούς άρτους της αρχαιότητας, αλλά και στις «μειλίχιες» προσφορές των αρχαίων. Εκείνο που διαμορφώνει, όμως το έθιμο της Βασιλόπιτας είναι η ιδέα της ευετηρίας μια και συνηθίζομε να την κόβομε είτε την παραμονή είτε την πρώτη ημέρα του χρόνου. Είναι ο γλυκύς άρτος που θα επηρεάσει τις δυνάμεις της φύσης και θα φέρει υγεία και ευτυχία στην οικογένεια. Δεν χωρεί όμως αμφιβολία ότι η σημερινή βασιλόπιτα λόγω και της ηχητικής ομοιότητας, συνδέεται άρρηκτα με τον Άγιο που η Ορθόδοξη Εκκλησία τιμά κατά την πρώτη μέρα του χρόνου, τον Άγιο Βασίλειο, Επίσκοπο Καισαρείας.

Νίκος και Μαρία Ψιλάκη «Το Ψωμί των Ελληνών και τα γλυκίσματα της λαϊκής μας παράδοσης», εκδόσεις Καρμάνωρ, Ηράκλειο 2001.

Ἀης Βασίλης ἔρκεται
από την Καισαρεία.
Εβάσταν εις το σιέριν του
Γριστόν τζαι Παναΐαν.
Δημοτικό Τραγούδι Χριστουγέννων

Saint Vasilis is coming
from the land of Caesarea,
He was holding in his hand
Jesus Christ and the Holy Mother.
Folk Christmas Song
Σκίτσο/Etching: Xambis

CEREMONIAL CUTTING OF NEW YEAR'S CAKE "VASILOPITTA" - "VASILI"

"The first piece is for the Christ,
the second for the home or Saint Vasilis
and the third for the poor".

The one who finds the coin in the cake, which represents the holy bread of the family, is considered to be the luckiest throughout the year.

The origin of New Year's Cake - "Vasilopitta" must be sought in the celebratory cakes of ancient times, and to the sweet offerings of our ancestors as well as. What shapes the custom of "Vasilipita" is the idea of a good/blessed year since the custom is to cut it either on the eve or the first day of the year. It is the sweet bread that will affect the forces of nature and bring health and happiness to the family. There can be no doubt that today's "Vasilopitta" because of the phonetic similarity, is inextricably linked with the Saint that the Orthodox Church honors on the first day of the year, Agios Vasilios, Bishop of Caesarea.

Nikos and Maria Psilaki "The Bread of the Greeks and the pastries of our folk tradition", Karmanor Publishing, Herakleion 2001.

Φωτογραφίες: Τσιμινιά, Φιδκιώτικο Υφαντό, Τσαέρες - Αρχείο ΚΟΤ
Photos: Fireplace and hearth, Fithiotiko Woven, Cypriot Chairs - CTO Archive

Σκίτσα: Κυπριακά Ταχυδρομεία - από αναμνηστική σειρά γραμματοσήμων
Sketches: Cyprus Post Offices - from a commemorative stamps series

ΑΓΙΕ ΒΑΣΙΛΗ, ΒΑΣΙΛΙΑ
κάψιμο φύλλου ελιάς στη τσιμινιά

«Άη Βασίλη Βασιλιά
τζαι Πρωτολουτουρκήτη
που πήες πέρα των περών,
έβρε τζαι φανέρωσε
αν μ' αγαπά ο/η....»

Cypriot festive male costume: embroided "gilekko, silk shirt, baggy trousers, sash, head scarf, 19th - 20th cenutry

Saint Vasili, "Vasilia" (The King)
burning olive leaves in the fireplace

"Saint Vasili the King
who has the first mass of the year
who went to far away places
find and reveal
if he/she... loves me".

Cypriot female costume: "foustani" with apron, shirt, buggy trousers, scarf. early 20th cenutry

«Καλήν εσπέραν άρκοντες, τζι' αν εν' ο ορισμός σας Χριστού τη θεία γέννηση, να πω στ' αρκοντικό σας».

Κυπριακά Κάλαντα Χριστουγέννων

«"Good evening my lords and if so you are commanding, the Birth of Holy Christ to your mansion I'll be chanting."

Cypriot Christmas Carols

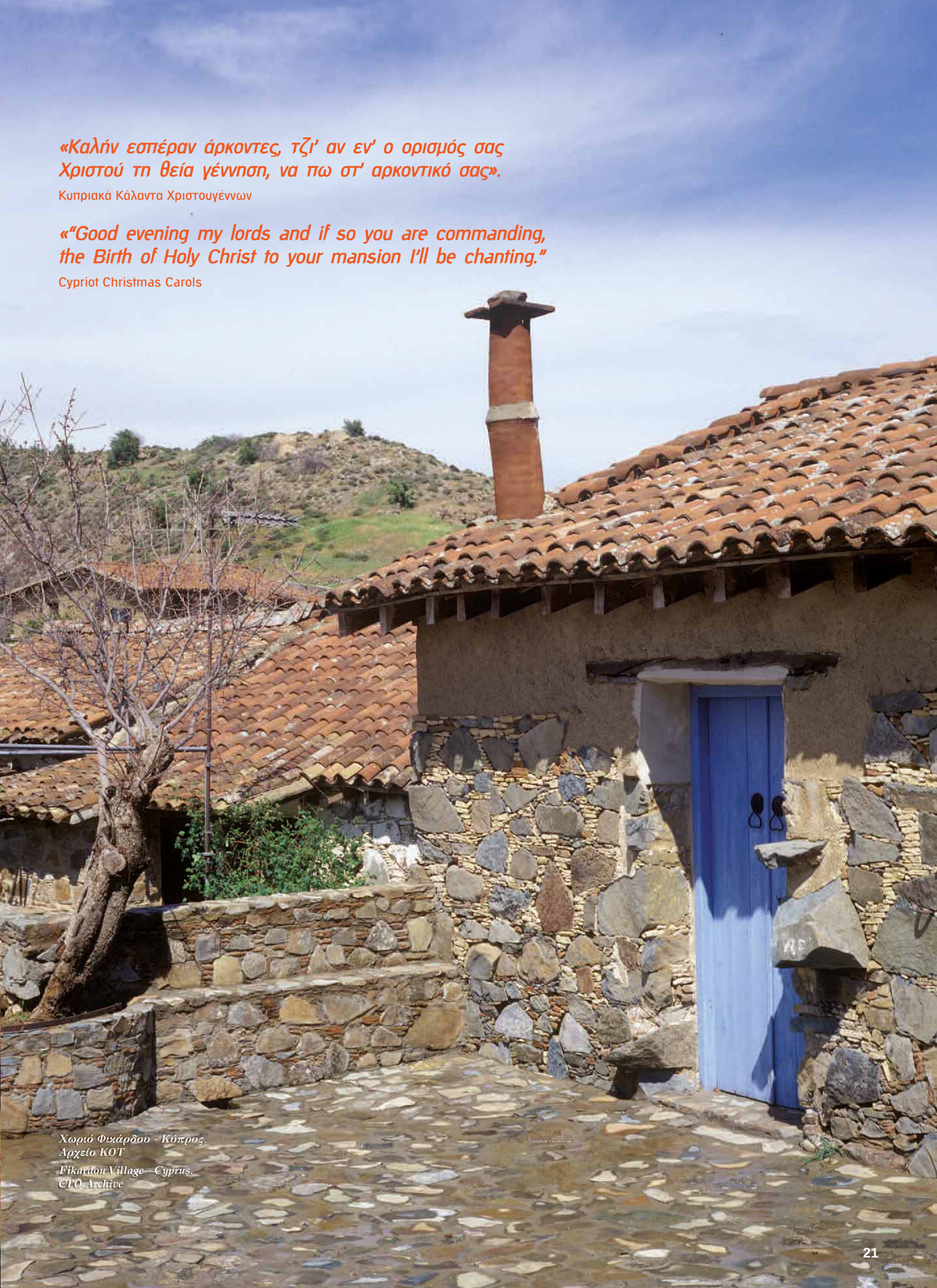

Χωριό Φικάρδου - Κύπρος.
Αρχείο ΚΟΤ

Fikardou Village - Cyprus.
CTO Archive

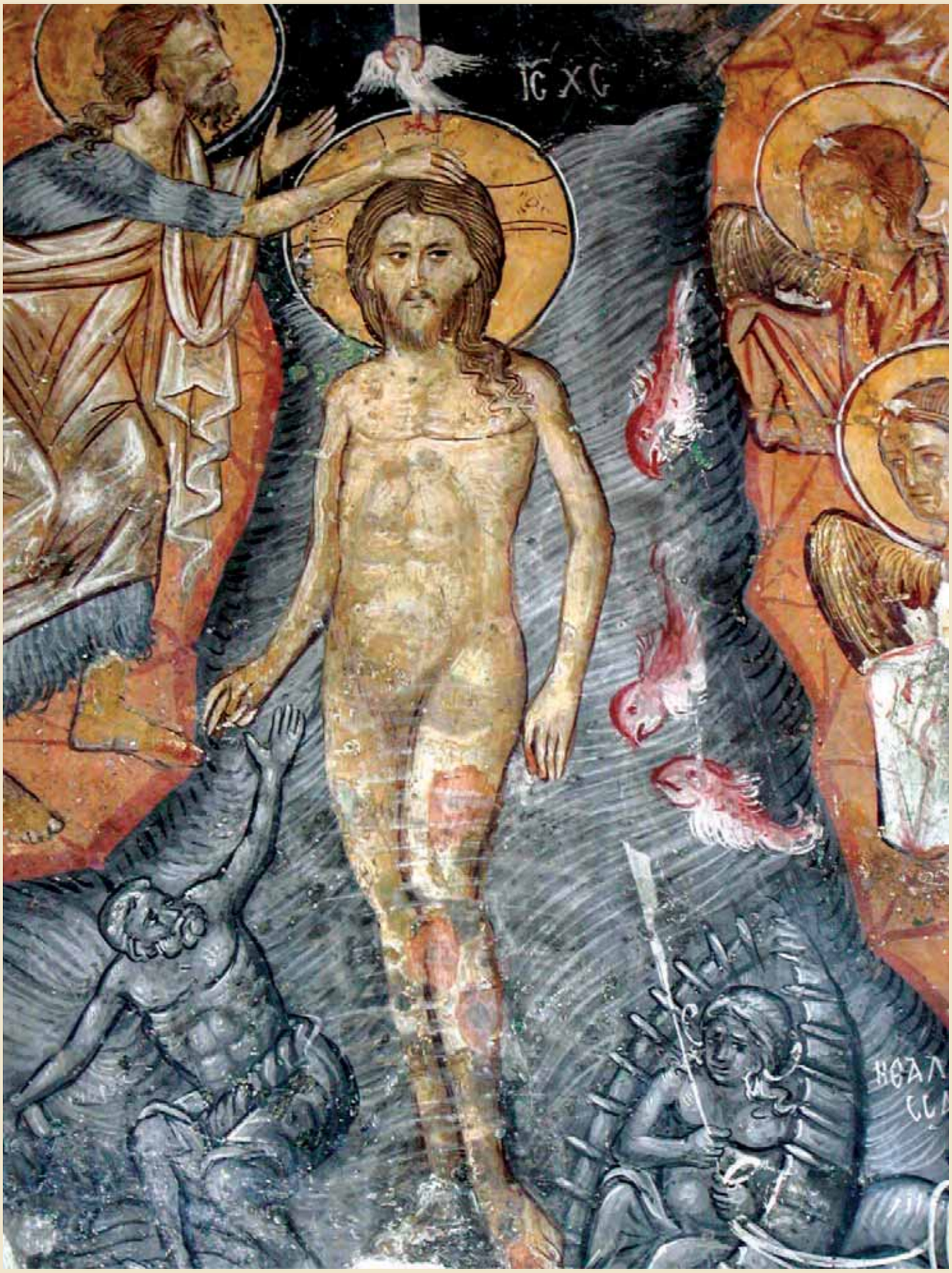

Τοιχογραφία από τον Ιερό Ναό Αγίας Παρασκευής Γεροσκήπου, Πάφος
Φωτογραφία: Αρχείο Τμήματος Αρχαιοτήτων

Wall-painting from the Church of Agia Paraskevi-Yeroskipou village-Pafos
Photo: Archive of the Department of Antiquities

ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ - ΒΑΠΤΙΣΗ ΚΥΡΙΟΥ

«Εν Ιορδάνη βαπτιζομένου Σου Κύριε...»

EPIPHANY - BAPTISM OF CHRIST

"In river Jordan where you, our Lord were baptized..."

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΦΑΝΕΙΩΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΣ ΑΓΙΑΣΜΟΣ

από την Α.Μ. τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου κ.κ. Χρυσόστομο, στον Ιερό Ναό Αγίων Αναργύρων στην Κάτω Πάφο, 6 Ιανουαρίου 2011.

Φωτογραφίες: Αρχείο Συνοδικού Γραφείου Προσκυνηματικών Περιηγήσεων της Εκκλησίας της Κύπρου

MASS OF HOLY EPIPHANY BLESSING OF THE WATER

by H.B the Archibishop of Cyprus Mr.Chrysostomos at the church of Agion Anargyron-Pafos, 6 January 2011

Photos from: the Archive of the Synodic Office of Pilgrimage Tours of the Church of Cyprus.

ΛΙΤΑΝΕΥΣΗ ΤΗΣ ΙΕΡΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΗΣ ΒΑΠΤΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΟ ΛΙΜΑΝΙ

THE RELIGIOUS PROCESSION (LITANY) THAT ACCOMPANIES THE HOLY ICON OF THE BAPTISM OF CHRIST FROM THE CHURCH TO THE HARBOR

Φωτογραφίες: Αρχείο Συνοδικού Γραφείου Προσκυνηματικών Περιηγήσεων της Εκκλησίας της Κύπρου

Photos from: the Archive of the Synodic Office of Pilgrimage Tours of the Church of Cyprus.

ΚΑΘΑΓΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ
Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Η επιφάνεια του Θείου Πνεύματος που αγιάζει τα Νερά

Παρακολούθηση στην προκυμαία του ξεχωριστού τελετουργικού του Ιερέα που ρίχνει το Σταυρό στη θάλασσα, και τον θαυμαστό ζήλο των ανδρών/ κολυμβητών που πέφτουν στα πρωτοχρονιάτικα νερά (6 Ιανουαρίου) για να συναγωνιστούν ποιός θα πάρει το Σταυρό.

Φωτογραφίες: Αρχείο Συνοδικού Γραφείου Προσκυνηματικών Περιηγήσεων της Εκκλησίας της Κύπρου

BLESSING OF THE WATER
THE CROSS IN THE SEA

The appearance (epiphany) of the Holy Spirit sanctifies the waters

Observation at the dock of the distinguished ritual by the priest who throws the Cross in the sea, and the great zeal of the men/swimmers falling in New Year's waters (6 January) to compete who will get the Cross.

Photos from: the Archive of the Synodic Office of Pilgrimage Tours of the Church of Cyprus.

«Θαύμαν μεγάλον έγινε απού δεν έσιει ταίριν
ανοίξασιν οι ουρανοί τζι' εξέβην περιστέριν
Ήτουν το Πνεύμα τ' Άγιον για να το μαρτυρήσει
πως εβαφτίστην ο Χριστός π' ανατολή ως δύσην
Δοξάζουμεν σε Βασιλιά με τα θαυμάσιά Σου
τζιαι προσκυνούμεν Κύριε τα Θεοφάνεια Σου».

Κυπριακά Φωτοκάλαντα

«A great miracle happened, which has no match
the skies opened and a pigeon emerged
It was the Holy Spirit, to witness
that Christ was baptised, from east to west
We praise you King of many wonders
and we worship our Lord
your Holy Epiphany».

Cypriot Epiphany Carols

ΚΑΛΑΝΤΙΣΜΑ ΣΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΕΡΕΑ ΣΥΝΟΔΕΥΟΜΕΝΟ ΑΠΟ ΜΙΚΡΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΟΥ ΚΡΑΤΟΥΝ ΦΑΝΑΡΙ ΜΕ ΤΟ ΑΓΙΟ ΦΩΣ

THE PRIEST SPRINKLES THE HOUSES WITH HOLY WATER "KALANTISMA" ACCOMPANIED BY CHILDREN WHO HOLD A LANTERN WITH THE HOLY LIGHT

Χρωματιστό μολύβι και φλομάστερ σε χαρτί 35 X 50 εκ.

Coloured pencil with flomaster on paper 35 X 50 cm

ΞΕΡΟΤΗΑΝΑ ΣΤΟ ΔΩΜΑ

«Τιτσίν, τιτσίν λουκάνικον
κομμάτιν ξεροτήανον
να φάτε τζαι να φύετε.»

XEROTEANA (DONUTS) ON THE ROOF

"Piece of meat, piece of meat, sausage
a piece of donut
for the goblins to eat and leave"

Από την έκδοση
Μουσείου Χαρακτικής Χαμπή
«Μαργαρίτα Τσαγγάρη», Λευκωσία 2012

From the Publication of the Museum
of Etching Hambis
"Margarita Tsangari", Nicosia 2012

Αστυνομία Κύπρου- ΥΚΑΝ
Cyprus Police - Drug Law Enforcement Unit
www.police.gov.cy

Συνοδικό Γραφείον Προσκυνηματικών
Περιηγήσεων της Εκκλησίας της Κύπρου
Synodic Office of Pilgrimage Tours
of the Church of Cyprus
www.churchofcyprus.org.cy

OPAP Cyprus

ΜΕΘΕΞΙΣ
διακονία πολιτισμού